

Marin Držić

Novela od Stanca

Prikazana
u Martolice Hajdinova na piru

SADRŽAJ

Prvi prizor	4
Drugi prizor	10
Treći prizor	12
Četvrti prizor	21
Peti prizor	23
Šesti prizor	24
Sedmi prizor	26
RJEČNIK	31

Imena

STANAC, vlah

Mladi Dubrovčani:

VLAHO

MIHO

DŽIVO PEŠICA

Maskari:

Vile

Vlah

Prvi prizor

Noćnici govore: VLAHO, MIHO

VLAHO

Ognjili ti kosti! Što se ne javljaše?
Ktijah te probosti, da se ne otkrivaše.¹

MIHO

Ne bjeh te poznao, ter oto malo sad²
nijasam te štropijao.

VLAHO

Nijes' pratik, još si mlad.

MIHO

5 Vidiš li mčinu ovu?

VLAHO

Vidim, sva je rđava.

MIHO

Bila je na provu!³

VLAHO

Zato je krvava!

¹ **da se ne otkrivaše** - da se nisi otkrio, tj. skinuo masku (vrijeme je karnevala)

² **ter oto malo sad** - te eto zamalo sada

³ **bila je na provu** - mač je bio isproban na djelu

MIHO

Nu ukaž' tu tvoju! Daj da se sijecamo.

VLAHO

Ne kažem ja moju, nego kad se škrimamo.

MIHO

Nut obraza od škrim'je!⁴ to 'e taj brokjerina?

VLAHO

10 Činit skakat umije⁵ s Duičinijeh skalina⁶
gamad'ju kako s' ti.

MIHO

Zatoj sad bježaše.

VLAHO

Sad ti dah sto liti!⁷

MIHO

Koga ono tjeraše?

VLAHO

Po muku božju, smih!

⁴ **Nut obraza od škrim'je!** - vidi obraza od mačevanja; tj. na licu ti se vidi da si dobar mačevalac (ironično)

⁵ **Činit skakat umije** - zna natjerati na bijeg

⁶ Ulica **Duičina** nalazila se u Dubrovniku prije potresa, a išla je strmo od tvrđave Minčeta do Placa, te se zato spominju skaline; bila je poznata po prostitutkama.

⁷ **Sad ti dah sto liti** - sad ću ti dati sto udaraca pljosnatom stranom mača

MIHO

Izreci! Što će bit?

VLAHO

Sad sastah⁸ na vratih - ne mogu od smijeha rit...

MIHO

15 U one pr'jateljice...

VLAHO

... frotu nekijeh mladijeh...

MIHO

... koja penga lice?

VLAHO

... i satjerah ih svijeh.

MIHO

Hoć' mi rijet u koga?⁹

VLAHO

Rijet ti ću sve poslije.

MIHO

Iz Podmirja¹⁰ u onoga?

⁸ **sastah** - susretah

⁹ **u koga?** - odnosi se na vrata: u koga na vratima, tj. na kojim vratima, zapravo: u kojoj od javnih kuća u Duičinoj ulici

¹⁰ **Podmirje** - prostor ispod mira, zidina, sa sjeverne strane grada; i taj je predio bio na zlu glasu zbog prostitucije

VLAHO

Po muku božju, nije!

MIHO

Zanijekao s'! Smiješan t' si, tajiš stvar od ništa!

VLAHO

20 U one, čudan t' si, stareži s Garišta.¹¹

MIHO

Kurvine zlostare, s kijem ti se 'e sastala!
Obraza od bokare ka je triš opala!

VLAHO

A ti gdje s' dosle bio? Kako li s' od oca
iz kuće izit smio?

MIHO

25 Bogme imam smiješna oca!
Kuću mi zatvori, ma ja, kad večeram
fengam poč leć gori;¹² a ja ti omijeram
kako ću se kalat niz njeku funjestru
i, kad podu svi spat, obučem se u pjastru;
30 čelatu na glavu, brokijer na bedru u čas
stavim, a rđavu ovu mčinu na pas,
pak se niz konopac na ulicu kalam,
a mudri moj otac u odru¹³ mni da sam.

VLAHO

Smiješni su oci ovi! Neće im se njekad

¹¹ **Garište** - tako se i danas zove ulica nasuprot franjevačkog samostana koja izlazi na Placu, a ime je dobila zbog požara koji je u njoj izbio

¹² **fengam poč leć gori** - pretvaram se da idem gore spavati

¹³ **u odru** - u krevetu

35 da su i oni bili svi lovci¹⁴ kako i mi sad,
ki noćno lovimo kako i jeji.

MIHO

Taki e' svijet!

VLAHO

Neg er se bojimo hasasa, ja ću t' rijet...

MIHO

Useru¹⁵ hasase! Ter što će hasasi?
Od Place čuva' se, indje svudi lazi.¹⁶

VLAHO

Ho'mo ta! Gdigodi imaš što?¹⁷

MIHO

Je li tvoj?

40 Bogme imam.

VLAHO

Da hodi!

MIHO

Nu prvo čuj ovoj!
Sinoć je došao neki Vlah¹⁸ smiješan
i nebog nije našao u gradu nigdje stan,¹⁹

¹⁴ Lovci koji, dakako, love žene.

¹⁵ **useru** - poserem (stariji oblik prezenta 1. l. jednine)

¹⁶ Hasasi, zapovjednici noćne straže, kretali su se samo Placom, a sve ostale ulice su "sigurne".

¹⁷ **imaš što** - i to se vjerojatno odnosi na žene

¹⁸ **Vlah** - seljak iz stočarskog zaleđa Dubrovnika

¹⁹ **stan** - boravište, smještaj

45 ter se je prislonio prid fontanu uz mir,²⁰
kozle je donio i grudu i jedan sir.
Š njime sam dosada sprdao, - smiješan je!
ma mu glava pada oda sna, ljuljan je.
Da' da mu kugodi novelu²¹ učinimo!

VLAHO

Per Dio²², da', da hodi! - Koga ovo vidimo?
Sad ću na nj udarit.

MIHO

Da' mu deset liti!

VLAHO

50 Ki će vrag ovo bit? Vrag se će š njim biti.

MIHO

Ne basta t' animo,²³ po muku božju, to!
Da' da mu se javimo. - Cumpare, fa motto!²⁴

²⁰ prid fontanu uz mir - fontana pored zidina, odnosno Velika Onofrijeva česma koja se i danas nalazi kraj Vrata od Pila, koju je 1438. godine izgradio napuljski graditelj Onofrio della Cava

²¹ novela - šala, odnosno zgoda koja će se prepričavati

²² Per Dio (tal.) - za Boga, boga ti

²³ ne basta t' animo - nemaš dovoljno hrabrosti

²⁴ Cumpare, fa motto! (tal.) - Kume, javi se!

Drugi prizor

VLAHO, MIHO, DŽIVO PEŠICA

DŽIVO

Sta largo²⁵, ne srti²⁶, er te sad štropijah!

MIHO

Cumpare, tko si ti?

DŽIVO

Nije me od vas pero strah.

MIHO

55

Dživan je po boga!

VLAHO

Koji Dživan?

MIHO

Pešica!

VLAHO

A prem žuđah toga!

²⁵ **sta largo** (tal.) - drži se daleko

²⁶ **ne srti** - ne nasrći

MIHO

Skrijmo ova gvozdjica! -
Dživane a brate, hodi sjemo k nami;
naš stari Radate,²⁷ bogme ćeš doć s nami.

DŽIVO

Vi li ste? Addio!²⁸ Njeki me vrag sada
malo nije ubio.

60

VLAHO

Na kom mjestu? Kada?

DŽIVO

Bjehu tri; ma im dah potege, žî mi ja!²⁹

MIHO

Što je to? Paraš Vlah!³⁰

DŽIVO

Nu hod'mo, pod'mo tja;
Vlahu ću njekomu novelu učinit.

VLAHO

Da si ide k onomu!

²⁷ Moguće je da Dživu (Dživana, tj. Ivu, Ivana) Pešicu prijatelji nazivaju Radatom zato što se radi o osobi koja je glumila Radata u Tireni; vjerojatno je riječ o stvarnoj, tada poznatoj osobi koja je imala to prezime ili nadimak.

²⁸ **Addio!** (tal.) - pozdrav, zdravo (zapravo: zbogom, ali se taj pozdrav može koristiti i pri dolasku)

²⁹ **žî mi ja** - života mi

³⁰ **paraš Vlah** - izgledaš kao seljak; Dživo je prerušen u Vlahu

MIHO

Komed'ja će ovo bit.

DŽIVO

65 Ogrn' se kapom³¹ ti i hran' mi baretu;³²
sad ćete viditi, obadva sje'te tu.

Treći prizor

STANAC, DŽIVO, VLAHO, MIHO skriveni.

Ovdi DŽIVO, obučen na vlašku, sa STANCEM govori.

DŽIVO

Dobra kob, junače!³³ Što si tuj takoj sam?

STANAC

Zdrav, mili moj brače, ovo ni sam ne znam!
Sinoćka u ovi grad uljezoh čestiti,
70 u kom ni star ni mlad ne ktje me primiti
na stan svoj; ter, ne znav kud se inud svrnuti,
k vodi idoh ovdi uprav da bih počinuti.
Studena vodica umjesto pr'jatelja
75 ter mi je družica, a kami postelja;
i meni t' nije spat nego bdjet i javi
danicu svitlu zvat da bil dan objavi,
u noćnoj da tmasti zločinac ki mene
ne bude pokrasti kon vode studene.³⁴
Tržak sam donio: kozlece, grudicu,
80 od šta sam ončas³⁵ mnio primiti aspricu.

³¹ Kapa je ogrtač s kapuljačom, kojim se Dživo ogrnuo kako bi sakrio vlašku odjeću, a sada je daje Mihi

³² hran' mi baretu - čuvaj mi kapu

³³ Dživo svoj govor prilagođuje "vlaškom" govoru.

³⁴ U to su vrijeme noćna razbojstva i unutar gradskih zidina bila česta pojava.

³⁵ ončas - odmah; Stanac je mislio odmah prodati što je donio i vratiti se

Ovdi sam toj takoj; ma nu mi kaži sad
tko si ti, brate moj, er ti sam veomi rad.

DŽIVO

85 S Gacka sam trgovac, govedi trgujem,³⁶
vri mi pratio lonac, dužan se ne čujem;³⁷
putujem na suho, more mi drago nî³⁸,
spim s uha na uho³⁹, zlo mi se i ne sni;
u vjeru ne davam⁴⁰, jamac se ne hitam⁴¹,
na vrat ne prodavam⁴², mo'e posle činim sam.⁴³

STANAC

90 Čestit se kažeš ti i obrazom svitlim
i dobrom pameti i tvojim trgom tim.

DŽIVO

Ne mjerim ja gori nebeske visine,
ni pamet ma nori⁴⁴ tej morske dubine;
u srijedu udaram, blaženi gdi idu,
sam sebe ne varam hode u nevidu⁴⁵.

³⁶ Gacko je gradić u istočnoj Hercegovini; predstavljaajući se kao bogati trgovac govedima iz središta tog kraja, Dživo želi impresionirati Stanca, siromašnog seljaka s rijeke Pive.

³⁷ **dužan se ne čujem** - ne osjećam se dužnim, tj. ne zadužujem se

³⁸ Dakako, ljudi iz unutrašnjosti nemaju povjerenja u more, za razliku od Dubrovčana.

³⁹ **spim s uha na uho** - spavam oprezno (dubrovačka poslovice)

⁴⁰ **u vjeru ne davam** - ne dajem na vjeresiju

⁴¹ **jamac se ne hitam** - ne žurim (odnosno, ne želim) nikome biti jamac

⁴² **na vrat ne prodavam** - ne prodajem navrat-nanos, u žurbi (odnosno, imam vremena čekati dok ne postignem pravu cijenu)

⁴³ "Držić je lapidarno, s nekoliko stihova, kao s nekoliko virtuoznih poteza kistom, naslikao lik savršena trgovca, kakav se morao zacijelo svidjeti seoskom golji. Lakovjerni trgovčić očaran je dobrom pameti tobožnjeg veletrgovca, pa mu sve slijepo vjeruje. Tako su stvoreni psihički uvjeti da ga gradski leri nasamare." (Batistić)

⁴⁴ **nori** - roni

⁴⁵ **hode u nevidu** - hodeći u mraku

STANAC

95 Ti s' neki razumnik, viđu⁴⁶ ja, brate moj;
ja dosad nijesam vik⁴⁷ besjedit čuo takoj.

DŽIVO

Ako je ki razum i mudros u meni,
taj mudros ni taj um od Gacka, brate, nî.
100 Ja prvo u ovi grad kad dođoh čestiti
bijeh star a ne mlad jak sam sad viditi.⁴⁸

STANAC

Da to se s' pomladio?

DŽIVO

Pomladio, brate moj!
Bradat sam i sijed bio.

STANAC

Koje je čudo toj?!

DŽIVO

105 U ovi grad jednome ja dođoh na Ivanjdan⁴⁹
i srjećom mojome ne nađoh nigdi stan,
ter k vodi tuj sjedoh u ovoj prem dobi;⁵⁰
tuj malo pojedoh, pak me sanak dobi.
I speći ja takoj čuh gdi se igraju
teje igre, brate moj, i pjesni spijevaju,
da dušu moju tad obujmi veća slas
110 ner se izrit može ikad. Probudih se u taj čas

⁴⁶ **viđu** - vidim (stariji oblik prezenta)

⁴⁷ **vik** - uvijek; uz negaciju: nikad

⁴⁸ **jak sam sad viditi** - kao što sad izgledam

⁴⁹ **Ivanjdan** - Sv. Ivan Krstitelj, 21. lipnja, najduži dan i najkraća noć u godini; "Ivanjska noć je u folkloru svih europskih naroda bila posvećena čarolijama, vilama i vilenjacima, kresovima i obredima koji su mnogo stariji od kršćanstva i Ivana Krstitelja" (Torbarina)

⁵⁰ Želeći steći Stančevo povjerenje, Dživo pripovijeda kako mu se je to dogodilo baš na istom mjestu i u isto vrijeme.

i vidjeh kon vode, tuj gdje s' ti, gdi vile
tanačce izvode gizdave i mile.

115 Pruži se jedna od njih, hvati me za ruku,
a druga ljepša od svih pozlatnu jabuku
pokloni tuj meni. Tretja reče: "Hodi,
pri vodi studeni ter nam kolo vodi!"
Četvrta: "Pij", reče, "ako budeš piti,
nočas razum steče kim ćeš slavan biti!"
120 Napih se, brate moj, i jabuku primih
i tanac pri ovoj vodi š njimi izvodih.
Prašah⁵¹ ih za ime; zvalu se, junače,
imeni čudnime!

STANAC

Spovjed mi, moj brače!

DŽIVO

125 Jednojzi Perlica⁵², drugojzi Kitica,
tretjojzi Pavica, a Propumanica⁵³
četvrtoj bješe ime; ma bješe Pavica
batesa nad svime, koja penga lica.
S sobom me na dvore tej vile vodiše
i mene do dzore slastima pojiše.
130 Svukoh se od tada iz kože jak zmiija,
opade mi brada, idoše dlake tja;
a mlada kožica lašti se na meni
kakono plitica na kojoj pisma nî.⁵⁴
Ja ostah mlad! Što, mlad? Domaća mene već⁵⁵
ne poznavашe tad ni kt'jaše sa mnom leć;
135 veljaše: "Neću te! Ti nijesi ki si bio!"
Ali 'oj kosti ćute!

STANAC

Da si ju si bio?

⁵¹ prašah - upitah

⁵² Perlica - prema perla, biser

⁵³ Propumanica - "Mirisnica" (prema tal. profumo)

⁵⁴ na kojoj pisma nî - na kojoj nije ništa nacrtano ili napisano

⁵⁵ već - više

DŽIVO

140 Bogme ju nalandah, a ona bijedna viče;
od mene ju bješe strah, ma me pak običe.⁵⁶
Veljah joj: "Kučko zla, to li t' sam draži star
negli mlad? Je li, a? I ne imaš još za har⁵⁷? "⁵⁸

STANAC

145 Ah, čuda kih sada ovdje se naslušah!
I sijeda mi 'e brada, a ne čuh ja toj, ah,
koliko kon vode!⁵⁹ I ja znam er vile
tanačce izvode kakono snig bile.
I ja sam nekada š njimi tance izvodio,
ma sam bio sveđ tada kako sam i prije bio.⁶⁰
Čoek da se pomladi, čudo je velje toj!

DŽIVO

Nije svakoj bradi toj dano, brate moj.
Kako se zoveš ti?

STANAC

150 Stanac se zovem ja,
s rijeke Pive.⁶¹ A ti? Kaž' mi milos tvoja.

DŽIVO

Zovem se Sedmi muž, prezime Dugi nos,
na sebi kako spuž nosim dom gdi sam gos⁶².
Pijem vince bez vodice;
voda mi je bistra mila,

⁵⁶ **ma me pak običe** - ali se naposljetku navikla

⁵⁷ **i ne imaš još za har** - i još mi nisi zahvalna

⁵⁸ Dživo se ponovno prilagođava Stančevom primitivnom mentalitetu, pričajući mu kako postupa sa svojom ženom, što mu Stanac odobrava.

⁵⁹ **koliko kon vode** - osim ovdje kraj vode

⁶⁰ Stanac, želeći ostaviti dojam, kaže kako je i sam, dok je bio mlad, plesao s vilama.

⁶¹ **Piva** - rijeka u današnjoj Crnoj Gori. "Seljaci s Pive i Tare silazili su u Dubrovnik često, pa je u Dubrovniku bio prijezirni naziv za prost svijet 'Piva i Tara', koji čujemo od Pasimahe u II. č. Skupa i od Dunda Maroja" (F. Čale)

⁶² **gos** - gost

155 gdi ma ljubi⁶³ mije lice
 kad je od ruže venčac svila.⁶⁴

STANAC

Brate Sedmi muže ali t' Dugi nose,
moj počteni družo, ne jele te ose!

DŽIVO

Da sam mlijeko ali mas, ose bi me izjele.

STANAC

160 Oto si slađi vas neg što beru pčele⁶⁵.
 Ku ti daše travu tej vile, kaži mi.

DŽIVO

Travu na ime bravu⁶⁶, ka cti liti i zimi,
njome se pomladih; liti i zimi rađa,
od trava oda svih ona je najslađa.

STANAC

165 Gdi ve se nahodi, umiješ mi što riti?

DŽIVO

Sjutra pri ovoj vodi moć ju ćeš viditi:
prvu vil upaziš, ima ju pri sebi;⁶⁷
čin' noćas da ne spiš, er će doći k tebi.

⁶³ **ma ljubi** - moja ljuba, moja draga

⁶⁴ Isti se stihovi (od Zovem se... do ... venčac svila) nalaze i u Veneri i Adonu (stih 64-69); radi se o pučkoj pjesmici. Prema narodnom vjerovanju, vukodlak sa sobom nosi svoj dom kao puž kućicu. Sedmi muž je vjerojatno maska iz starih svadbenih običaja.

⁶⁵ **što beru pčele** - med

⁶⁶ **travu na ime bravu** - "Nejasno značenje, ako nije aluzija na travu raskovnik, koja tobože otvara svaku bravu" (M. Kombol)

⁶⁷ **prvu vil...** - prva vila koju opaziš imat će je kod sebe

STANAC

Gdi bih se po srjeći i ja ovdi pomladio!

DŽIVO

170 Bogme ti ću reći, ne bi prvi bio.

STANAC

Što bi Miona dala, domaća mo'a mila!

DŽIVO

Bogme bi uzigrala!

STANAC

Ah, rada t' bi bila
gdje je⁶⁸ ona hubava mladica a ja star.

DŽIVO

Bila bi 'oj zabava.

STANAC

175 Bogme bi 'o' bilo u har!⁶⁹
er ne bi naprijeda uza me plakala
grijav peču leda,⁷⁰ ma bi mirna stala.

DŽIVO

180 Nemoj se pripasti, ako bi tej vile
noćaska u tmasti iz vode isplile
i htjele s tobom tanačac izvodit,
er srjećom tvojome mogao bi čestit bit.

⁶⁸ **gdje je** - jer je

⁶⁹ **Bogme bi 'o' bilo u har!** - Bogme bi joj bilo zadovoljstvo!

⁷⁰ **grijav peču leda** - grijući komad leda (starog Stanca)

STANAC

Rekao t' sam er i prije s vilam sam općio.
Ohaj, strah me nije, nijesam vik⁷¹ strašiv bio.

DŽIVO

Vjerujem, a bogme s' prem junak viditi.⁷²

STANAC

Dano mi 'e toj s nebes.

DŽIVO

Imaš li što piti?

STANAC

185 Vodica je uza me.

DŽIVO

Taj drijevo i kami
nosi, - taj nije za me i zbogom ostan!

STANAC

Kudi se otpravi?

DŽIVO

Poći ću domome.

STANAC

Cić moje ljubavi postoj još sa mnome.

⁷¹ vik (uz negaciju) - nikad

⁷² bogme s' prem junak vidjeti - bogme si nalik junaku

DŽIVO

190 S tobom bih još sidio, ma bi mi domaća
vikala: "Gdje s' bio?", ka je bogme udaća!
Deblja je neg viša, a ima nos od pedi
a gubicu od miša, a od osla leđi,
po kih ju pobubam jak po talambahu,
a ona skriplje zubam.

STANAC

195 Drži ju u strahu.
Kobila objesna bez uzde pruca se,
a žena nesvjesna bez straha osijeca se.

DŽIVO

Ah, mudro ti umje rit! Sjutra te za tuj rič
budem lijepo gostit, tako mi zdrav Radič!⁷³
Zbogom mi ostani, Stanče, dobri družel!

STANAC

200 Sa mnom se opet stani, moj ve Osmi muže.

DŽIVO

Nijesam Osmi muž neg Sedmi Dugi nos,
nosim dom kako spuž na sebi gdi sam gos.

STANAC

Oto se zarekoh! Prosti, Sedmi muže,
jezikom utekoh.

DŽIVO

Prosto t', zbogom, družel!

Odhodi DŽIVO.

⁷³ Radič - zaklinje se tobožnjim sinom Radičem

Četvrti prizor

DŽIVO, VLAHO, MIHO

DŽIVO

205 Ovo smješnijega⁷⁴, brate, Vlaha od svijeta;
nije ga luđega od Rta do Mljeta.⁷⁵

MIHO

Pod' s vragom? Boci mi pukoše od smiha.

VLAHO

Bogme smijeh!

DŽIVO

Reci mi...

VLAHO

Ho'mo ta!

DŽIVO

... istiha
jesam li kako umio š njim sprdat?

MIHO

Pođi tja!

210 Vazda si vrag bio, a sad si kolik ja.

⁷⁴ **smješnijega** - najsmješnijega

⁷⁵ **od Rta do Mljeta** - od Pelješca do Mljeta; Rt, Rat ili Art je stariji naziv za poluotok Pelješac; i Pelješac i Mljet bili su u sastavu Dubrovačke republike

DŽIVO

Kozle me delekta koje uza nj veći!

VLAHO

Vrag! Ho'mo domom ta.

DŽIVO

Smiješnijeh tvojijeh riječi!

Ne bih za perperu dao kozleta onoga
s bisaci, na vjeru! Slušaj mene tvoga!
Ovi Vlah vjeruje sve što mu se veli.

215

MIHO

Da nas on ne čuje!

DŽIVO

Tko se ono bijeli?

VLAHO

Na pir maskari idu.

DŽIVO

Prem su na prepozit!⁷⁶

Kad opet izidu, ah, smiješno ti će bit!
Pod'mo ih per Dio zvat, prije neg na pir pođu
molit i skondžurat da ovamo dođu.
Scijenit će Vlah ovi da su vile zbiljne.

220

MIHO

Pod' ih sam ti zovi - oni čas će doć.

⁷⁶ prem su na prepozit - baš su kao naručeni

DŽIVO

Ne!
pod'mo svi ujedno, ter ćemo kugodi
novelu zajedno ordenat.

MIHO

225 Da hodi
Per Dio će smiješno bit, ako sam jedan bao
usktjebudu⁷⁷ učinit.

VLAHO

Hod' brzo! Što si stao?

Ovdi odhode, a STANAC sam govori.

Peti prizor

STANAC, sam

230 Ah, vile vilice, molju⁷⁸ vas boga rad,
vodene diklice, pridite ovdi sad,
tuđinu da meni razgovorak date
pri vodi studeni, veće ne krsma'te,
Vašima liposti nije slike na sviti,⁷⁹
a sione kriposti⁸⁰ tko će vaše izriti?
Možete od stara mlada učiniti,
a slavn'jega dara nije inoga na sviti.

Ovdi dohode MASKARI, obučeni kako vile, i STANCOM se rugaju.

⁷⁷ usktjebudu - budu htjeli

⁷⁸ molju - molim (stariji oblik prezenta 1. l. jednine)

⁷⁹ vašima liposti nije slike na sviti - vašoj ljepoti nema slične na svijetu

⁸⁰ sione kriposti - silne moći

Šesti prizor

STANAC; MASKARI obučeni kao vile.

VILA

235 Junače, dvigni se!

STANAC

Da bude⁸¹, gospoje!

VILA

Na, uzmi, napij se!

STANAC

Na počtenje tvoje!

VILA

Da bi se pomladio i da bi t' probilo!

STANAC

Tomu bih rad bio, bog te čuo, mâ vilo!

VILA

240 Nemojmo krsmati, sestrice gizdave,
neg pođ'mo iskati kripodne sve trave
kijem ćemo ovoga u osla satvorit.

STANAC

Nemojte, zaboga! Bijedan, što će ovoj bit?!

⁸¹ **da bude** - neka bude, tako će i biti, dobro

VILA

Pod'mo ga junaka u pticu stvoriti.

STANAC

Neću moć bisaka leteći nositi.

245

Nemojte, molju vas!

VILA

A mi ga stvorimo
u pakljenu napas, da žene strašimo.

STANAC

Nemojte, u tmasti er mi se će bijedna
domaća pripasti, Miona mâ vrijedna.

VILA

Stvor'mo ga buhome⁸², ter će k Mioni skoknut.

STANAC

250

Nemojte ni tome, er me će utuknut.
Rad bih se pomladit, Miona bi rada toj.

VILA

Od ko'e dobi hoć' bit?

STANAC

Od dvaes godiš takoj.
Domaća e mo'a mlada, a ja sam, vile, star.
Da 'o' dođem mlad sada, bogme bi 'oj bilo har.

⁸² stvor'mo ga buhome - pretvorimo ga u buhu

VILA

255 Da t' bude što pitaš! Sjedi tuj malo sad.

STANAC

A bit ću vazda vaš, teke istom da sam mlad.

VILA

Lipo ti 'e gledati po polju ovemu.

VILA

Ljepše bilje brati razliko po njemu.

VILA

Još ljepše pri vodi tanačac voditi.

260 Hodi, kolo vodi, ki putem greš, ču'eš ti?

Odgovaraju družu MASKARI na vlašku obučeni.

Sedmi prizor

STANAC; MASKARI obučeni kao vile, MASKARI obučeni kao seljaci

MASKAR

Tko zove ovamo?

VILA

Vile su ljuvene!
Hodi da igramo kon vode studene.

MASKAR

265 Vi li ste, gospoje, vodene diklice,
kim se ruže goje na bil vrat i lice?
Mnogo smo žudili da bismo kad s vami
tanačac vodili slavnim gospođami.

VILA

Uhit' se s tizim ti a ti s tim! S ovim ja
kolo ću voditi.

STANAC

Ja li bih na odmet tja?⁸³

VILA

270 Ti nas ćeš gledati, ter nam ćeš rit paka
ki će bolje igrati od ovih junaka.

STANAC

Da bude, gospoje! Istom se spomeni
od potrebe moje vaš ures ljuveni.⁸⁴

MASKAR

275 Sviri, glumče veseljače,
udri er nam srce uzavri;
pod nogami nije nam drače,
a imamo krila u igri.

Ovdi tanac vode, pak vile govore:

VILA

Gizdavi Vlašići⁸⁵, pita'te koju stvar!
Hrabreni mladići, bit vam će svaki dar.

⁸³ Ja li bih na odmet tja? - Ja bih vam bio na odmet?

⁸⁴ Istom se spomeni... ljuveni - Neka se samo vaš ures ljubavni sjeti moje želje (da se pomladim)

⁸⁵ Vlašići - maskari odjeveni kao Vlasi, seljaci

MASKAR

280 Da biste činili da se ne staramo,
toj bismo sad ktili, žudimo toj samo;
er je teška staros, ne može skakati,
a laka je mlados, sve bi ktjela igrati.
Volio bih mrtav bit neg kad vi igrate
da ja budem sidit kako i ti uza te.

STANAC

285 Sokoli se! Takoj neće vele iziti⁸⁶
da ću i ja ovakoj lotar star siditi.
Sad, vile, ako ikad, Stanca pomozite,
učin'te da sam mlad, - Stancu se umolite!

MASKAR

Gospoje, prvo nas, pak njega oprav'te.

STANAC

290 Došao sam priđe vas - tej riječi ostav'te!

VILA

Junaci, mučite! Svih ćemo smiriti;
dolu svi sjedite! - Uz ove sjedi ti.

STANAC

Da bude, diklice, na vašu zapovijed,
moje violice! Nut, što sam veoma sijed!

VILA

295 Odsada n'jedan vas nemoj progovorit, -
progovorivši ončas jezik će izgubit!
I lijepo sluša'te što vam mi velimo.

⁸⁶ takoj neće vele iziti - tako neće proteći mnogo vremena

MASKAR

Što zapovijedate, da vam pogodimo!

VILA

300 Kad mi rečemo: "Stanče, progovori!"
i svih zazovemo, tad usta otvori.

VILA

Kriposti zvizda svih zovemo na pomoć,
svitlosti od kojih diči se mrkla noć.

VILA

Zovemo i cvitja i bilja ostala,
dragoga prolitja ki su čas i hvala.

VILA

305 Odzdala i odzgara sve moći molimo
da Stanca od stara mlada učinimo.

VILA

Nu mi da' sjemo mâs, da Stancu najprvo
učinim svijetao obraz, i da' mi toj drvo.

Ovdi STANCA omrče i svežu mu ruke i bradu mu ostrigu govoreći:

310 Da bi se pomladio i da bi mnogo lit
drag i mlad Mioni bio; i pođ da si čestit.⁸⁷

⁸⁷ Na temelju folklornih elemenata, Ivan Lozica tvrdi da se Novelu od stanca ne mora nužno smjestiti u pokladno vrijeme, kako se ranije smatralo. "Dživo Pešica u Noveli zaustavlja maskare prije nego pođu na pir i dogovara s njima šalu sa Stancem, koji je prilegao uz fontanu. Grad je prazan, na ulicama su samo objesni mladići u nedopuštenu noćnom izlasku, a magijski inventar Novele velikim dijelom pripada Ivanju, a ne pokladama. Svadbeni maskari preodjeveni u vile u završnih dvadeset šest stihova izvode igru brijanja koja je i u naše vrijeme poznata na svadbama, sijelima i u pokladnim zbivanjima mnogih hrvatskih krajeva, ali i dalje ne znamo je li to karnevalska noć - pir može biti i izvan pokladnog vremena" (I. Lozica: Hrvatski karnevali, Zagreb, 1997, str. 185.) O ritualu brijanja drvom u Noveli od stanca i našem folkloru prvi je pisao Nikola Bonifačić Rožin (Narodne drame, poslovice i zagonetke, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 27, Zagreb, 1963, str. 9-11). (U našem izboru iz folklorne drame usp. Fašnik Digeneš iz Lomnice u Turopolju).

Uto mu kozle i što je u bisacijeh dvignu iza njih ostali i ostave mu dinara što ta pratež valja i otidu tja. Uto se on od varke osvijesti i skoči za njimi vikajući.

STANAC

Kozle mi! Bog te ubio! Je li tko? Pomaga!
Prem ti sam luđak bio! Nije ovo bez vruga!
Bijedan se pomladio, - ostrigoše bradu!
Haram'je tko bi mnio da su u ovomem gradu?!
Kozle mi uhiti! Je li tko? Drži ga!
A, brate, čuješ ti? Poteci, stigni ga!

315

Svrha

RJEČNIK

addio (tal.) - zbogom (pozdrav); uzvik zaprepaštenja

ali - ili

animo (tal.) - duh, duša; hrabrost, srce;

ne basta ti animo - nisi hrabar, nemaš hrabrosti

asprica (grč.) - dem. od aspra, sitni srebrni novac; novac uopće

bao (gen. **bala**, tal. ballo) - ples, igra

bareta (tal.) - kapa

bastati (tal.) - dostajati; **ne basta ti animo** - nisi hrabar

batesa (tal. badessa) - poglavica

bisaci - bisage

bokara - vrč, pehar

brava - možda vrsta trave, nejasno značenje

brokijer (tal. broccchiere) - štit

ćić - zbog, radi

ctjeti (prez. **ctim**) - cvasti, cvjetati

cumpare (tal.) - kum

čelata - kaciga

čestit - sretan, blažen, slavan, bogat, svijetao

čuti - poslušati, podnositi; čuvati, paziti na što; doznati; **čuti se** - osjećati se

da - pored danas običnih značenja još i: a, ali, nego, već

da' - daj

delektati (lat. delectare) - veseliti

dinar - novac; sitan srebrni novac

dobiti (prez. **dobudem**) - svladati, pobijediti, dobiti; **dobi** - svlada

dolu - dolje

domaća - žena, supruga

domom(e) - kući, doma

dosle - do sada

drača - trnje

drijevo - drvo

dvaes - dvadeset

dvići, **dvignuti** (prez. **dvignem**) - dignuti, skinuti, uzeti; **dvignuti komu što** - oteti, ukrasti

dzora - zora

er - jer; da, kao da, budući da

fengati (lat. i tal. fingere) - pretvarati se

frota (tal.) - mnoštvo, gomila, rulja

funjestra (tal. finestra) - prozor

glumac - svirač, osobito koji svira na piri; glumac

godišće - godina

goj - izobilje; spokoj, mir, uživanje, radost

gori - gore

gos (gen. **gosta**) - gost

gresti (prez. **gredem** i **grem**) - ići

greš - v. **gresti**

gruda - sir, gruda sira

grudica - dem. od **gruda** (v.)

gvozdjice - dem, od gvozdje, željezo; mač

har - zahvalnost, milost; dar, korist; **na**

har - na dar; **u har** - u korist, korisno;

imati za har - biti zahvalan

haramija (tur.) - hajduk, pljačkaš, razbojnik, zločinac

hasas - kapetan, zapovjednik noćne straže
hitati - hvatati, loviti; **hitati se jamac** - biti jamac, jamčiti
hoć' - hoćeš
hode - idući, hodajući
hraniti - čuvati; uzdržavati; hraniti
hubav - lijep, ubav
hvatiti - uhvatiti, zgrabiti

indje - drugdje
inud - u drugo mjesto, drugud
iskati (prez. **ištem**) - tražiti, pitati
ispliti (prez. **isplijem**) - isplivati; izvući se
istom - samo, tek
iziti (prez. **izidem**) - izaći, pojaviti se
izriti - iskazati, izreći

jak - kao
javi - na javi, zbilja
jej - sova, jejina

kako - kao; kako
kalati (tal. *calare*) - spustiti
kami - kamen
kapa - ogrtač s kapuljicom
kon - kod
kripos - vrlina, snaga, ljekovita moć (o travama)
ktjeti - htjeti
kudi - kuda

laziti - hodati polagano, puzati
lipos - ljepota
lit - udarac plošnom stranom mača
lotar - lupež, lijenčina

ljubi - ljubav, draga
ljuljan - dremljiv; zatrovan ljuljem, vrstom korova ("zla trava") koji ima opojno djelovanje (*Lolium temulentum*)

ma - ali
mâ - moja
malo - zamalo, umalo

mas (ž. r, gen. **masti**) - boja za mašćenje; mast
maskar (tal.) - krabulja, maskara
mčina - mačina, augm. od mač
mir (lat. *murus*) - zid
mladica - mlada žena
mniti - misliti
molju - molim
mučati - šutjeti

nahoditi - nalaziti
nalandati - nalupati šakom
napas - napasnik; vrag
naprijeda - unaprijed; dalje; naprijed
nebog - ubog, jadan, siromašan
neg - nego
ner - nego
nevid - nesmotrenost, nepromišljenost;
hode u nevidu - hodeći nesmotreno
nî - nije
noćnik - onaj tko se noću skita
noćno - noću
noriti - roniti
novela (tal.) - šala; **učiniti novelu komu** - sprdati se s kim, nasamariti koga
nut - nu, gle, vidi

obiknuti (koga) - naviknuti se (na koga)
objaviti - pokazati (pored običnog značenja)
obraz - krinka, maska, način; **obraz od bokare** - pijanac
oći (prez. **ođem**) - ostaviti; imperativ:
ohaj - ostavi
odzdala - odozdo
odzgara - odozgo
ognjiti - sagnjiti, istrunuti
ohaj - ostavi (v. **oći**)
omijerati - smjerati, smišljati
omrčiti - nagaraviti
ončas - odmah
oni - onaj
opasti (prez. **opadem**) - pasti, otpasti
općiti - držati se; običavati
opraviti - učiniti, obaviti, popraviti, naknaditi
ordenati (mlet. *ordenar*, tal. *ordinare*) -

urediti, narediti, načiniti

osao - magarac

osijecati se - drsko odgovarati, biti osoran

otiti (prez. **otidem**) - otići

oto - eto

ovakoj - ovako

ovdi - ovdje, ovamo

ovi - ovaj

ovo - evo

pak, paka - poslije, opet, zatim

parati (tal.) - izgledati, činiti se

peča - komad

ped - pedalj

pengati (lat. pingere) - slikati, bojiti, kititi

per Dio (tal.) - zaboga

perla (tal.) - biser

perpera - dubrovački novac (12 srebrnih dinara)

pítati - tražiti, moliti

pjastra (tal. piastra) - zaštitni grudnjak za mačevanje

placa (lat.) - trg, ulica; **Placa** - ime glavne ulice u Dubrovniku (Stradun)

plitica - zdjela, tanjur

počten - ugledan, dostojan, poštovan

pogoditi - ugoditi

poteg - udarac; **dati potege komu** - izudarati nekoga

potrjeba - bijeda; nevolja; oskudica; molba

prašati - pitati, upitati

pratež - tovar, teret, roba; jelo; odjeća

pratik (tal.) - iskusan, vješt

prem - premda; upravo, baš, doista, osobito, sasvim, zaista i sl.

prepozit (tal.) - nakana, predmet, stvar;

na prepozit - u pravi čas, kao naručeno

prid - pred

priđe - prije

pripasti se - prepasti se, prestrašiti se

pritio - debeo; mastan; plodan, rodan, obilan

probiti (prez. **probudem**) - koristiti, donijeti probitak, donijeti korist

prova (tal.) - kušnja; **bit na provu** - ogle-

dati se, prokušati se

prucati se - ritati se

rad - radostan, veseo

razgovorak - utjeha (dem. od **razgovor**)

razlik - različit

razumnik - mudrac; književnik

rijeti (prez. **rečem**) - reći

riti (prez. **rečem**) - reći

Rt - poluotok Pelješac (Stonski Rat)

satvoriti - pretvoriti

scijeniti - cijeniti, poštovati; smatrati, držati

sjemo - ovamo

skalini - stepenice

skondžurati (tal. scongiurare) - privoliti, pridobiti, obrlatiti

smiriti - zadovoljiti, namiriti, ugoditi kome

spomenuti se - sjetiti se

srtjeti (prez. **srtim**) - srtati

sta largo (tal.) - stani na udaljenosti, drži se daleko

starež - podrugljivo za staru osobu

svit - svijet; **na sviti** - na svijetu

svrha - kraj, konac

škrinati se (tal.) - vježbati se mačem za borbu, mačevati se

škrimija (tal.) - mačevanje

štropijati (tal. stroppiare) - posjeći, osakitati

ta - ča, odavle, dalje

talambah - vrsta bubnja

tanac - ples, igra

tanačac - dem. od **tanac** (v.)

tej - te

ter - a, pak

tja - v. **ta**

tmás (gen. **tmasti**) - tama, mrak

trg - trgovanje, trgovina

triš - triput, trostruko

tržak - roba za trženje, za prodaju

udaća - obilje, obilna ljetina

uhitati - uhvatiti

uljesti - ući

umoliti se - smilovati se, ugoditi kome

upaziti - opaziti, vidjeti

ures - ljepota

utuknuti - zgnječiti

uzigrati - skakati od veselja, radovati se

valjati (tal. valere) - vrijediti

ve - rječica s najrazličitijim značenjima:

li, ded, daj, baš

već, veće - više

velji - veliki

viđu - vidim

vik - uvijek; uz negaciju: nikad

vil - vila

violica (tal.) - ljubica, dem. od viola

vjera - **dati u vjeru** - posuditi

vlah - pastir, seljak

vlaški - seljački, pastirski, koji se odnosi na **vlahu** (v.); talijanski

zbiljan - pravi, istinit

zlostar - nevaljao starac, zao starac

žŕ - živ; **žŕ mi** - živio mi, živjela mi; **žŕ mi**

ja - živ mi bio ja; u značenju: tako mi; bogme